EERSTE
BRIEV
VAN
הַגֶּבֶר ΦΙΛΑΛΗΘΗΣ
Haggebher PHILALEETHEES,

Geschreeven

Aan Zynen Vriend N. N.

Over

Den Persoon en het Boek van D^o. BALTHASAR BEKKER. In opzicht van de *Oudheyd*, ende het *Gewichte* zyner *Dwaling*; nevens sijne *Onkunde* in de *Godtgeleertheyd* ende in de gronden van de *Hebreeusche Tale*; demonstratiiv beweesen, uyt zyne Verklaring van *Gen.* 18. ende *Job* 1. en 2.

Tot AMSTERDAM.
By GERARDUS BORSTIUS, Boekverkoper aan den Dam, op de hoek van de Nieuwendyk. 1691.

Hooght. Everard van der -

AANSPRAAK DES AUTHEURS.

Gunstige Leeser!

Het en is niet zonder de byzondere schikkinge Godes, indien myn pen U E in desen licht geeft; het en ware dat de zake Godes en Christi my digt aan het herte lag, Ik en hadde noyt ondernomen de eerste dit ys te breeken. De smaad (waar mede de *Christelyke Waarheyd*, der zelver *Voorstanders*, ende, met haar, de zake Christi, zoo trotselyk gehoont wierd) brak my het herte en deed myne penne werken, daarse anders tot noch toe in stilder enkt gedoopt wierd.

Paskwils en laster-Schryvers, en waren slechts myn gramschap niet eens weerdig; om dat haar eygen styl de Dichter doode kan.

Maar daar lag een boek zoo gretelyk getrokken, en zoo schadelyk verdedigt. De Schryver was bekend en hoe grooter dat de man was, hoe meerder dat de blaam was. Ik in persoon zomtyts verzocht tot schryven, liet dat in het eerst over aan haar, die minder werk en meerder licht hadden; doch daar na, getergt door grooter smaatheyd, sprak ik voor de *Kerke myn Moeder* en voor hare Dienaars, *myne Broederen*. Ende ik en konde dat niet doen, als tot nadeel van hem, die ook myn Broeder en vriend, (doch in desen de eenigste oorsaak) was. Want daar wy alle *Bleeve by* en zyn E alleen stapte *uyt de Unie*, daar bleev ook myn liefde tot de *meesten Eendracht*.

En nauwlyks was een exemplaar van des *Doctors derde druk* het myne, of de *Hemel* stierde myne oogen op een stuk a twee, daar ik den knoop ontdekte.

Ik en derve U E niet zeggen, binnen hoe weynig tyds myne oogen zagen, waar dat het den *Doctor* hapert. Alleen moet ik U E doen weeten, dat my niemand en helpt als Godt en de neerstigheyd in stomme boeken. Ende zoo rasch en hadde myne ooge de misslach niet gevonden, of zy zagen ook ter venster uyt na boven, ende het Herte bad om verder bystand ende verlichting.

In zyne name ende voor zyne sake treed ik uyt ten stryde [illegible]de als ik derwarts heene ga, dan en weygert doch uw' Zuchten niet aan hem, die noyt eens Christens [illegible]enwensch zonder aandacht hooren zal.

In het Boek des *Doctors* wierden ongenadig aangetast onse noyt volpresene vertaalders, die inde Grond-text wel, en ver boven nood-druft, waren afgericht. Ende hoe verre, dat onse Doctor daar in is gevordert, kan men uyt syne Brief aan E. V. H. ende uyt des zelfs rescriptie met handen tasten.

Het deed my zeer, als ik des *Docters* misslagh met haar eygen naam beschryve moest, ende kan U E verzekeren dat ik zelfs doe ter tyd, en ook, daar na, in mijne liefde voor hem niet en ben besweeken.

Het grooste quaad, dat ik in dese Brief zijn E ten laste legge, is onkunde, ende een *onbedachte Verdraying* daar uyt gesprooten tot nadeel van onse *Vertaling ende Vertaalders*, die, als in de Taalen wel bedreven van haare na zaten veel roem en dank verdienen.

Ik meende dat ik zoo moeste spreeken om de overleedenen te verdedigen volgens de plicht die ons belast word. Prob. 31: 8.

Ik meene het noch, en daarom en is in dese Tweede *Druk* daar in geen verandering. *Alleen* hebbe ik het woord *Bloedvlagge* (dat ik door ommegang met een Zee-Capitein, my een waard lidmaat, door een *Metaphora* had overgenomen) verandert in simpel *vlagge* en de redenering over Christi eeten staat nu in *Doctors termen*. Pag. 3 en 4 en zeg ik niets tot laste van den Heer Bekker, als dat ik belove iets te sullen ondersoeken, hoe ver de *Heer Doctor*, daar inne GELYK is. Het *Hooft* van het tweede Capittel is al verklaart Pag. 26 cap. 4. §. 13 En daar mede is alle nadenken van lastering seer licht verdweenen. En Ik hoope my (door middel van U E gebeden) alzoo te dragen dat U E onzydig oordeel my zal lieven als uwen Vriend ende Broeder.

In myn Vertrek, desen
12 Oct. 1691.

Haggébher Philaleéthees.

MYN HEER!

PArdonneert my / dat ik (door veele besigheden belett) niet eerder dan heeden hebbe beantwoort U E. begeerte van den 22 passato / wegens ende ter sake van D. Bekker, en zijn boek ge-intituleert de Betoverde Wereld.

Het respect / dat ik voor U E. hebbe heeft my genoodsaakt / om U E begeerte niet te seponeeren / maar liever laat als nooit te antwoorden.

En om U E. patientie niet langer te vergen / spreek ik vooraf (1) van de Oudheyd / en (2) van het gewichte van D. Bekkers dwaling. Ik toone daar na (3) dat Dr. Bekker de gronden van den Hebreeuschen en Griekschen Grond-text of niet en verstaat / of qualijk toe-past. Ik geeve een staaltje daar van in het wederleggen van zijn misduydingen in Jobs verzoeking / en verhandele alzoo zijn 24 Capittel / op zoo een wijse als ik de overige saaken (zoo ras mijne occupatien wat minder zijn) meene te ontknoopen. Hier na onderrigte ik U E. (4) van de wettige ende ordentelijke proceduuren gehouden in het Synodus van Noord-Holland, dit jaar gehouden tot Edam in Augusto laast-leeden. Ende (5) na het vertoog van het gevoelen van onze regtzinnige Gods-geleerde over de natuur en kraghten der Duyvelen / zal ik onder-zoeken / of niet D. Bekker, in het beschimpen van onze Religie / te gelijk is een beschimper van den Heere Jesus ende zijne Apostelen / en alsoo het geheele werk ontleeden.

Op desen trant mijne handelingen hebbende verdeelt / komt hier eerst in Aanmerking

I. CAPITTEL.

Dat het Gevoelen van D. Bekker, in veele dingen al van te vooren is bekend ende Wederlegt geweest.

§ 1. Daar was in de voorgaande Eeuwe een Ethusiast David Joris, die door den Duyvel verstond de verdorvenheyd van des menschen wille / ende de quade beweegingen des gemoeds / immers die de zelfde onder een vermengde. Deese gevoelde / dat de zelve eerst was begonnen na den val Adams. Men zie dit in het Boek der Wonderen part. 2. cap. 28/ 29/ 30. ofte klaar ende beknopt in zijne Apologie aan Anna van Oldenborg, Gravinne van Emden. Cap. 5. Van het zelfde gevoelen is niet vreemd geweest zijn laatste Voorstander onder eenen vermomden name Andreas Hugelmumsonus. De welke ontdekt ende wederlegt is van Ubbo Emmius, wijlen Professor tot Groningen.

§ 2. Behalven desen / hebben Aristoteles ende alle die hem (zonder het temperament van Gods Woord) blindelijk na-volgen / geleert / dat'er geen Duy-

velen en waren; en dat alle de werkingen / die hem toegeschreeven worden / waren verdigtselen / of toegeschreeven konnen worden aan natuurlijke oorsaaken. Men kan daar op nazien *Pomponatius de incantamentis. cap.* 9. en 10. *Eugubinus libr.* 8. *cap.* 27.

§ 3. Voorts isser een gevoelen geweest / dat de Duyvel, na dat hy was afgeslagen / gebannen wierd na de Helle / ende niet meer en konde versoeken. Immers / dat zulks dezelfde afgeslagene Duyvel niet meer en konde doen / om te verleyden tot de zelfde zonde. Men kan dit zien by *Thomas quæst.* 114. *art.* 5. Ende onder haar schijnt geweest te hebben *Magister libr.* 2. *distinct.* 9. *cap. ultim.* Item Origenes, die van hem word aangehaalt / gelijk zulks bekend *Themesvar.* Ende veele andere hebben daar heenen gehelt / dat de Duyvel ten minsten eenigsins ophoud te versoeken. *Themesvar* zegt / dat de Duyvel / die eerst Adam en daar na Christum versogt heeft / zedert dat hy overwonnen is / nu rust en gebonden is tot den tijd des Antichrist. Apoc. 20.

§ 4. De Vernieuwer van de brieven van *Ignatius Epistol. ad Philippenses* geloofde des Duyvels onwetenheyd. Welke leering over-een komt met het gevoelen van *Clemens libr.* 6. *constit. Apost* cap. 6. En *Mestræus* de Uytgever van *Ignatius in Epist. ad Philipp. n.* 13. segt / dat de Duyvel noyt geweeten heft / dat de Miraculen van Christo gedaan zijn / als van Gods Zoone. Regt tegen de texten Marc. 1: 24/ 34. 3: 11/ 12. Luc. 4: 41. Hierom besluyt *Tertullianus* tegen *Praxeas*, dat de Duyvel Christum gekent heeft / als Gods Zoone. Het zelve toont hy tegen *Marcion libr.* 5.

§ 5. *Zwarez* betwiste / dat de Duyvel voor de strijd met den Heere / Matth. 4. niet en heeft geweeten / dat Christus de ware God was. *Part.* 3. *quæst.* 41. *art.* 1. Doch tegen dit gevoelen is opmerkelijk het geene onderscheydentlijk geleert word van *Augustinus de Civit. Dei libr.* 9.

§ 6. Wy zullen in het verbolg occasie hebben / om deze gevoelens te ontdekken / en wy hebben het hier maar aangeteekent / om U E. te toonen / hoe ver dat D. Bekker GELYKT na die oude Dwaalgeesten / en dat daarom de opschuddingen tegens zijn persoon en boek zijn van de hoogste noodsaakelijkheyd en bekommering. Te meer / als wy voorder gaan insien:

CAPITTEL. II.

Dat Dr. Bekker aanloopt tegen de fondamenten der ware Leere, en tegen alle goede Zeeden, *van ons verklaart Cap.* 4. §. 13.

§ 1. Het is een van de zwaarste Hoofd-stukken onser Religie te moeten bepaalen / wat stukken in de selve fondamenteel ofte niet fondamenteel zijn. Dikwils komt ons het selve in de disputen tegen de Socinianen en haren Aanhang te passe; en eene omsigtige yver komt hier te stade.

§ 2. Maar / Myn Heer! het is buyten bedenking; (1) dat het betrachten van de Ware Godtsaligheyd is een fondament van het Christendom. Het is daar by ook openbaar / dat men niet te gelijk kan zijn een Godzalige ende een

een Spotter met Goddelijke dingen. Immers David ontleert ons het zitten by ydele lieden ende in het gestoelte der Spotteren. Ps. 1: 1. 26: 4.

§ 3. Alsmen nu hier by gaat leesen het boek van Dr. Bekker, zoo ziet men hoe spotachtig hy spreekt van de leeringen der Gereformeerde Kerke / by hem als Predikant onderteekent. En dit doet my vreesen / dat zijne spotachtige aard hem zal beletten van te hooren na de bestraffing zijner Broederen: (Prov. 13: 1.) die hem tot noch toe / uyt een suyvere liefde / hebben zoeken te bewaren. De Spotters waren Act. 2. heel weynig te vermurwen. Gerichten zijn voor den Spotters bereyd. Prov. 19:29. en God zal de Spotters sekerlijk bespotten. Prov. 3: 34.

§ 4. Ik zie wel/ dat Hy/ in de Voor reeden van den tweeden druk (** 3 vers 5.) dese sijne spotting wil vergelijken en goed maaken / met de bespottingen van Elias, die onder zijn spotten toonde zijn grootsten ernst en medelijden met de Priesteren Baals. 1 Reg. 18: 27. Maar met zulke woorden schijnt hy zig zelven te maken tot een Elias, ende zijne medebroederen te stellen in gelijken staat met de Priesteren Baals / als of de zelven niet beter als met bespottingen waren te genesen van hare dwaling / in de welke zy (na zijn gevoelen) steeken/ met den Duyvel te veel Baals, dat is בעל *Heers*, te maken.

§ 5. Maar ik derve (onder verbetering) zeggen: indien D. Bekker den Geest van Elias gehad hadde / dat hy met meerder reverentie zoud hebben gesprooken van God/ ende van de Belijdenisse / die geleert word in het huys van zijn Moeder de Kerke. Ende dat hy daarom zijn spotten in de Kerke beter had mogen vergelijken met het spotten *Ismaëls* in het huys van *Zara*: de welke op het gezichte van dat spotten seyde: Dryft dese Dienstmaagd ende haren Zoone uyt: want de Zoon deser Dienstmaagd zal met myne Zoone, met Isaac niet erven. Gen. 21: 9/ 10.

§ 6. En gelijk het aangaat tegen de fondamenten van goede zeeden / dat een zoon ongestraft zoud spotten met zijn moeder. Zo toont ook D. Bekker met zijn eygen woorden/ dat hy zijn gevoelen fundamenteel agt in de LEERE. Men leese slegts in den derden Druk/ pag. 230. lin. 11. Cap. 34: §. 1/ 2. dat „ hy oordeelt/ dat Gods eer ende zijn Alderheyligste Woord van der menschen „ Zaligheyd / zonder zijn gevoelen niet en kan bestaan / en dat gaat hy dan „ toonen / beyde in de Waarheyd ende in de Godzaligheyd.

„ Het zijn gewis fundamenteele puncten / dat de Bybel Gods woord is / „ dat Jehova God is / dat Jesus de Messias is / en dese puncten en konnen „ zonder het gevoelen van D. Bekker, (zegt hy / ibid) niet bewesen worden. Zoo moeten zijne stellingen dan wel fundamenteel zijn/ daar zoo veel stukken op draeyen.

Zoo heeft men dan tot noch toe de fundamenten onzer Religie ongegrond bevestigt: en dat gaat zo verre / dat de geene die ontkent / dat het menschen zyn geweest, die aan Abraham Gen. 18. zijn verscheenen; „ die ontkent met een dat „ Christus van den dood is op-gestaan. Dit zegt hy pag. 78. lin. 10. Cap. 13. §. 2.

§ 7. Maar Lieve D. Bekker! hangt het geheele bewijs van Christi opstanding alleen aan zijn eeten en drinken? Isser tusschen Christum en tusschen de geene die Gen. 18. verscheenen / geen ander onderscheyd te vinden? Past het een Gereformeert Predikant zoo los van Christi opstanding (het fundament

der fundamenten 1 Cor. 15: 14/ 17.) te spreeken? is'er ook ergens geprophe-teert/ dat het mannen zouden zijn / die aan Abraham verschijnen zouden? ge-lijk zoo dikwils Christi opstanding is voorsept en voor-gebeeld. Heeft ook het getuygenisse van den Engel (die zeyde; Hy is opgestaan, hy en is hier niet; Ziet de plaatse, daar zy hem gelegt hadden. Marc. 16: 6.) geen bewijs / boven het bewijs/ dat Abrahams gasten mannen waren? Zijn'er geen meer vertooningen tot bewijs van sijne Opstanding als alleen Christi eeten en drinken? Waarom „ ontkend dan hy (die segt dat Abrahams gasten geen menschen zijn geweest) „ te gelijk / dat Christus van den dood is opgestaan?

§ 8. Maar hy heeft en blijft houden zijn diepe Impressie / dat al wie in een mannelijke gedaante eet en drinkt / dat is een Man. Hierom zullen wy hier met weynig woorden zeggen:

1. Dat Christus na zijn Opstanding alzoo weynig van nooden hadde te eeten / als de geene die aan Abraham verscheenen. Want na de opstanding / word men den Engelen gelyk. Luc. 20: 36. ἰσάγγελοι, in niet meer te trouwen / in niet meer te eeten / in niet meer te sterven / enz. De Spyse en de Buyk zijn na de Opstanding te niete gedaan. 1 Cor. 6: 13. En het lichaam is na de Op-standing geestelyk in hoedanigheden. 1 Cor. 15: 42/ 43/ 49/ 50.

Hierom en hoort men niet / dat de Heere Jesus gegeten heeft met smaak, of door de spyse is verquikt / of dat hy die spijse heeft verteert; enz. maar alleen dat hy at en dronk voor hare oogen. Luc. 24: 42/ 43. met Act. 10: 41. Wy moe-ten dan weeten / dat de Heere wel waarlijk heeft gegeten ende gedronken; doch niet om de noodsaakelijk van het voedsel / of om de natuurlijke dige-stie.

§ 9. Dit zelve mag men ook gelooben ende zeggen / van de Engelen / die zig in de gedaante van Mannen aan Abraham hebben vertoont. En als men dit aldus / ende na Gods Woord verstaat; wat swarigheyd is'er dan meer in het eeten als in het spreeken gaan, enz. dat van de Engelen werd getuygt?

§ 10. Ook is aan te merken / dat men door het eeten van Broot, enz. na Gods Woord / Ps. 41: 10. verstaat den geheelen gemeensaamen ommegank. En tot een geen ander / als dit / eynde heeft de Saligmaker gegeten. Luc. 24. en Act. 10.

Het zelfde was ook de reden/ warom dat de Engelen met Abraham als Gods Vriend hebben gegeten/ om onder dat eeten een deure te openen van een fami-liaar gesprek met hem / die met verheuging verlangde om Christi dag te zien / ende die hem ook gesien heeft; ende is verblyd geweest. Joh. 8: 56.

§ 11. Het is wel waar/ dat men noyt leest/ dat Engelen hebben gegeten in gedaanten van mannen / anders als hier Gen. 18. met Hebr. 13 Ende de wijl-le D. Bekker daar op dringt Cap. 13. §. 3. zoo dient hy (1) te toonen/ wat swa-righeyd dat'er is meer in het eeten / zoo als dat van my §. 8. verklaart is / als in haar spreeken, dienen. enz.? (2) Wat geeft ofte neemt dat ten opzigt van de Authoriteyt van Gods zeggen / of hy ons een ding eens ofte twee maalen. zegt? (3) De Engel heeft ook maar eens den steen van het graf gewentelt / maar eens Christum versterkt. Luc: 22: 43. enz. (4) Ook is'er maar eene Christus / die na zijne opstanding gegeten heeft. (5) Men kan ook wel rede-nen zien / waarom de Engelen hier meer als elders hebben gegeten. Want

hier

hier was de dag op het midden vers 2. Ook nodigde Abraham sterk / vers 3. Ende 3. zy wilden daar occasie hebben van een langer gesprek in Abrahams huys. Ende (6) het moet een yder genoeg zijn / dat Paulus hier op ziende / zegt / dat sommige onwetens ENGELEN hebben geherbergt. Hebr. 13: 2. gelijkse soo genaamt waren Gen. 19. vers 15.

§ 12. De Exceptie dat Engelen beteekent Boden ; komt hier niet te passe. Want ἄγγελος beteekent so wel een Engel, als een Gesant of Bode. De Duytsche konnen dit zien in het Register van Trommij Concordantie / ende in de *Lexicon* van *Ev. vander Hooght* : Ende van het Hebreeusch מַלְאָךְ R. לאך in *Amamas* ende *Leusdens* Woord-boeken.

Men moest dan zien / of het woord BODE, Hebr. 13: 2. wel te passe kost komen: En / die niet willens blind en is / kan zeer ligt zien / dat hier wat grooters / als de alder-grootste Bode gemeent word. Want Paulus gebruykt hier een Beweegreden tot Herbergsaamheyd ; hy heeft hier toe een ophef van een groote saak / de welke onweetens was gebeurt ; ende men en behoefde daar toe geen opheff te maken / dat men een Bode herbergt ; als of daar in een verborgen zegen was geweest voor den Rijken Abraham / dat hy (die 318 onderwesene hadde tot zijnen dienst. Gen. 14: 14.) een Boode had mogen herbergen / zonder dat'er eenige vergrooting van die Bode by stont. Dit onwetend voor-recht kan dan alleen lijden / dat Ἄγγελος hier heeft de beteekenisse van Engel ; want dan word / in dat woord / de Boode vergroot / als wat ongewoons / ende dat booven ende behalven de andere beweegreden / die Paulus heeft / vers 16.

§ 13. Een Waarheyd-lievend-Leeraar behoorde soo niet met de Gronttext / tegen haar oogmerk / te schermen / om het gemeen daar door te ontrusten / ende de Religie te doen waggelen.

De zelfde weg gaat hy geduurig in door zijn gantsch boek / gelijk in het toekomende zal blijken / als wy (onder Gods zegen) hem zullen ondekken / en dan ook van dit voorval. Gen. 18. en 19. breeder zullen spreeken. Nu zijn wy maar hier toe gekomen / om te ondekken het gewigte van zijn gevoelen na zijne eygene meyning. Ende / op dat wy den Leeser niet souden laten in eene twijfeling / hebben wy de voornoemde contra-redenen daar willen by-voegen.

§ 14. Alleen moeten wy gewaarschouwt zijn / dat D. Bekker Cap. 13. §. 2. begaat een groote en botte onwetenheyd ; als hy zegt / dat Abraham een van die drie mannen aanspreekt met de naam „ Adoni , eenen naam , die men (zegt hy) eerenthalven aan de menschen geeft. Want (1) *Adoni* beteekent / myn Heere ; (2) *Adonaaj* met een Patach , beteekent myne Heeren ; Doch *Adonaaj* met een Kametz is een Eygen naam Gods / ende in seeker opzigt aan God den Zoone eygen. Ten ware dat / om Redenen van een groote Reden-scheyder / (te zien in het *Merg der Hebreeusche Taalkonsten*, Cap. 32. §. 5.) de Patach was verandert in een Kametz. Maar anders is *Adonaaj* [met twee aa verduytscht] altijt een Eygen-naam Gods. Men ziet dit net uytgehaalt ende met wel vijftien Autheuren bevestigt door *Ev. van der Hooght* : in zijn פתח of Janua over *Ps. 2: 4. notis* 20---29.

§ 15. Behalven dese onkunde / moet men zich verwonderen / dat D. B. segt / dat Abraham den eenen aanspreekt met den naam van *Adoni*. Want daar en staat in het geheel Capittel in de aanspraak tot de Engelen / niet eens *Adoni*, maar altijd *Adonaaj* met een Kametz. De Leeser gelieve dat te zien / v. 3 / 27 / 30 / 31 / 32.

en daar by te letten op het woord קדש *Koódhesch*, dat aan de kant van sommige Bybels staat/en Heyligheid, enz. beteekent. Gelijk in tegendeel Gen. 19:2. by *Adonaj* met een Pathahh aan de kant staat חול *Chool*, dat is Gemeen, enz. Want daar word het gebruykt van de twee/ die geen JEHOVA waaren/ ende die vers 15. genoemt worden מַלְאָכִים *Malaachim*, dat is/ Engelen. Doch/ vers 18. komt de derde (die by Abraham Cap. 18: 22. was staande gebleeven) mede in onderhandeling/ en aan de kant staat wederom קדש.

Hierom is het by na onverdraaglijk/ dat D. Bekker, in sijne Uytbieding aan den E. Kerken-Raad van Amsterdam, den 30 passato/ zoo meesterlijk derft zeggen: dat,, verscheydene Schriftuur-plaatsen een min aanstootelyke uyt-,, legging dan de zyne konnen NB. LYDEN: daar nochtans zijne verklaaringen op zulke onwaarheeden gebouwt zijn.

§ 16. Als ik dan deze woorden las/ wierd ik der woorden vol, ende ik moest spreeken, op dat ik voor my lucht kreege. Job 32: 18/ 20. Ik seyde dan/ zal een man/ die zoo dikwils tegen de Grond-text aanloopt/ onze Oversetters/ die soo beschaaft zijn/ derven taxeren/ en maar het woordeken LYDEN gebruyken? Daar zijne verklaringen nog wal nog kant raken; Zal hy zoo spreeken van maar EENIGE TEXTEN? even of de meeste na zijn trand moesten werden uytgelegt?

Laat'er ons eens een staaltje van neemen in een voorval/ daar hy het minst de Oversetting prijst/ ende het welke ik juyst hadde geleesen/ wanneer ik zijne Uytbieding de eerste reys in handen kreeg: en dan zullen wy zien/ of het wel blykt/ uyt Cap. 24. dat D. Bekker beter kan verklaaren dan onse Oversetters.

CAPITTEL III.

Dat *Dr. B. Bekker* de Kragt van de Grond-text of niet en verstaat, of door achteloosheyd, of met opset verdraayt, Demonstratiiv bewesen uyt het 24 Cap. van sijn tweede Boek.

§ 1. Als ik ontrent ses weeken geleeden/ den eersten Druk van de Betoverde Wereld geheel door las/ en had ik geen tijd om zijn boek te confereren met den Hebreeuschen Bybel/ op dat ik alzoo mogte zien/ of D. Bekker na waarheyd sprak. Het respect dat ik voor zijn E. altijt hebbe gehad/ deed my præsupponeeren/ dat Hy in een publijk schrift/ (zoo aanstootende tegen de beproefde waarheyd) dat niet zoud derven schrijven/ indien zijn E. het zelve niet wel wist/ en wel had nagesien. Maar als ik nu zijn boek legge nevens de Grond-text; vind ik/ in al dat ik aldus tot nog toe hebbe vergeleeken/ EEN ONBESCHAAMDE verdraying van de Grond-text.

Men vergelijke maar/ by provisie/ zijn boek met Job 1. en 2. ende men zal mijn zeggen waar bevinden in het voorval van Job.

§ 2. Hy zegt pag. 145 *in den tweeden Druk; Cap.* 24. §. 12, 23, 15. dat de woorden/ Job 3: 7. moeten werden verstaan/ als of'er stond: De Satan ging uyt

uyt van 't Aangezichte des Heeren; ende de Heere sloeg Job met boose sweeren. Zijn Grond van dese verklaring is / om dat de Oversetters in de Vertaling voor het woord sloeg moesten gezet hebben het woordeken HY. Het welke HY de Dr. Bekker dan wil gevoegt hebben aan het woord HEERE, om dat die laatst genoemt was. Dit alles meent hy te bewijsen uyt vers 8. Item uyt diergelijke voorval / Exod. 4: 26. Ende uyt dese reden / om dat het God zeekerlijk kan doen en van den Duyvel is het nog niet zeeker / (zegt hy) dog in zijn laatste reeden neemt hy de saak nog in quæstie te veel tot zijn bewijs / ende pecceert alzoo tegen de regels van een Disputant / de welke ons *Burgersdijk* had geleert in zijn Logica, pag. 403. *vel Libr.* 2. *cap.* 17. §. 10/ 11.

§ 3. Ik ga voor by / dat D. Bekker in het vertalen van Job 2: 7. overgeslagen heeft het woordeken *ende*, het welke in *Vaj-jeetzee* was te leesen / om dat hy toont / dat hy het zelve ENDE wel gezien heeft in *Vajjach*, enz. De zaak / daar ik op zie / is van hooger gewicht / ende en is niet te verschoonen door een Druk-foutje, enz. als hy § 12. vraags-wijse / zegt / dat het woordeken HY in de Grond-text niet en staat. Ende als hy § 14. spreekende over de woorden Exod. 4: 26. *ende hy liet van hem af*, segt: „In 't Hebreeusch staat dat woordeken „niet eens, ende in het Latyn of Grieksch behoeft het niet: Maar in 't Duytsch „kan men 't hier niet missen.

Hy wil zeggen / dat als men segt: *Amat* hy bemind, dan behoeven de Latynisten daar niet by te voegen het woordeken *ille*; Maar de Duytsche en konnen het woord bemind niet wel te kennen geven / als door het byvoegen van het woordeken Hy of Zy. Zoo ook als de Grieken willen zeggen/ Gy slaat, dan konnenze dat doen / zonder byvoeging van het Pronomen σύ, alleen τύπτεις.

Maar de goede Man en weet niet / dat de Hebreën daar in de Latynisten en Grieken over-treffen / dat se door haare Voor-teekenen ende Achter-teekenen den persoon van Hy, zy, ik, wy, gy, of gy lieden uytdrukkelijk noemen. En dese man derft de Over-zetters (die dit wel hebben geobserveert) in zijn boek zoo komen taxeren / en nog zoo meesterlijk spreeken in zijn Aanbieding *van dato den* 30 *Augusti*.

§ 4. Ik zal / om mijn zeggen te bevestigen met de Grond-regelen van de oorspronkelijke Text / my daar toe bedienen van de vermaartste Taal-konsten, en (om ook verstaanelijk te zijn by de Duytsche) zoo veel doenlijk is / blyven by de Duytsche Taalkonsten; op dat onse Neder-landers (die door zijn Boek zijn vertist) wederom mogen werden gebragt tot de Waarheyd en Vreede.

Ik bevinde dan / dat Publijk zijn de Duytsche Taalkonsten van de EE. Heeren *Sixt. Amama*, *Jac. Alting*, *Joh. Leusden*, ende *Ev. van der Hooght*.

Doch dewijle *Ev. van der Hooght*, het *Pit* ende het *Merg* uyt alle de Taalkonsten heeft vergadert / ende vermeerdert met zijn eygen Ondervinding, Meditatien ende klaarder Demonstratien. Zoo zal ik my in dese Brieven tegen D. Bekker (nopende de Oostersche Talen) byzonder houden aan zijne schriften. Te meer / om dat de Voornoemde Schryver alle zijne stellingen van belang / doorgaans heeft bevestigt met de vermaartste Autheuren onser eeuwe / ende ik zal zijnen naam bekorten door E. V. H.

Ende alhoewel de Regelen van de Hebreeusche ende andere Oostersche Taalen geheel zelden tegen-spraak ontmoeten; zoo kan het echter den Leeser ge-

gerust maken / als hy zien kan / dat alle Taal-geleerden accordeeren in de Regelen / daar de saak op aankomt.

§ 5. Dit zoo (eens voor al) zijnde gezegt / werde ik geperst / om (behoudens het respect van Dr. Bekker) tot bewaaring van de eere Gods / en van onze Religie / rond uyt te zeggen; dat in alle die plaatsen (daar Dr. Bekker Cap. 24. van spreekt) de naam van HY distinct werd aangewesen door de Letter *Jod*. Even gelijk de andere persoonen werden uytgedrukt door hare Voor- of Achter teekenen. Men ziet ze alle by een / ende demonstrativ uytgedrukt / in het *Merg van E. V. H. Cap.* 12. §. 27/28/29. Item in zyn Zeven Tafelen, daar alle de Voor- en Achter-teekenen *in plano* achter een yder Tafel werden vertoont.

§ 6. Dit gaat zoo verre / dat / als men by de Hebreën een Pronomen, by het Verbum expres uytdrukt / dat men dan daar door veeltijts eenigen Nadruk, of een merkelyk onderscheyd wil te kennen geeven / ziet dit inden Grooten *Buxtorfius* in zijn *Thes. lib.* 2. *cap* 9. *pag. mihi* 422. Aangehaalt van *Ev. van der Hooght* in zijn Pethach *Latiné*. pag. 56. over Ps. 2:6. not. 6. of in het Duytsch / pag. 383. over Ps. 9:9. not. 6.

§ 7. Aldus stoot zig D. Bekker tegen de Regelen van de Taale / het welk hem van dikwils doet vallen op de Overzetters of op een ander; om dat hy niet wel ter gang is / of niet en ziet / waar dat hy al gaat in een huys daar in hy zich niet veel bedreeven toont.

§ 8. Indien nu iemand ondertusschen in het na-zien van die Tafelen bevind / dat de Jod beteekent Hy zal, en dat het woordeken *zal*, noch van de Overzetters, noch van Dr. Bekker hier werd gestelt; dan gelieft te weeten / dat de Hebreën, door het Conjunctio. *Vaj*, Hy zal veranderen in Hy heeft. (*Ziet E. V. H. Merg, Cap.* 12. § 41. *Pag.* 18. *lin.* 5/) Ende dat het *Perfectum* ook heeft de beteekenis van alle de *Præterita*. Sc. *Imperf. Perfecti. & Plusquam perfect.* (*Ziet E. V. H.* פתח *pag.* 300. *lin.* 22. en *pag.* 521. *lin.* 10. Bevestigt met Autheuren door E. V. H. *over* Ps. 3:5. *not.* 7. *pag.* 90.) Het staat dan vast / dat het woordeken HY blyft uyt-gedrukt door de Jod.

§ 9. Maar / nu komt het'er op aan / om te zien; Wie door de HY te verstaan zy / of de Satan, die nadrukelijk was genoemt als een werkende, of de HEERE, die vers 7 maar was aangetrokken als stil blyvende.

En hier op toonen alle Godsgeleerde (alleen D. Bekker uytgenomen) dat de slaander was de Satan, die met na-druk was aangewesen (1) door het woord *Hassaataan*, daar de Wysende Voornaam (*Pronomen demonstrativum*) ons kan aan-wysen iemant / die te vooren was genoemt (*Ziet E. V. H. Merg. Cap.* 11. §. 16/18.); (2) Die ook van den Heere verlof en magt hadde gekreegen / om zijn vleesch ende gebeente aan te tasten / vers 5/6. op zoo een wijse / als hy van te vooren hem in handen kreeg / om aan te tasten alles wat hy hadde vers 11/12. (3) Die ook / om sijn magt in het werk te stellen was uytgegaan van het aangesigte des Heeren / ende (4) van de welke / in een vers / ende met eenen adem gesegt word / dat hy *uytging* . . . . *ende sloeg*.

§ 10. Al het welke zoo klaar is / dat hy willens blind moet zijn / die dit niet zien en kan.

Ech-

Echter zet zig D. Bekker hier tegen aan / want dese Text was hem byzonder in de weg tegen zijn opgenomene dwaling. Hy brengt dan alles by / wat hy maar weet op te rapen / om ten minsten sand te werpen in de oogen der geener / die dese text in hare klaarheyd willen beschouwen. Ende hierom zullen wy hem eens op de Hielen (κατὰ πόδας) volgen / langs alle de *Paragraphen*, die sijn E. Cap. 24. heeft voorgestelt.

§. 11. Hy bekent aldaar / § 1. dat alle man het van den Satan verstaat. En wy behoeven dan niet te wagten / dat D. Bekker het ons beter uyt de Grondtext zal toonen. Want zijne onbedreeventheyd in de zelve is reeds boven getoont / ende zal verder in het vervolg blijken.

§ 12. Hier na toont hy / §. 3. dat men wel dikwils in den Bybel wat leest het geene daar niet in en staat, en dat zoekt hy te bewysen in dit voorval op verscheyde wysen. Hy segt dan / in sijn

I. Tegenw. Dat God den Satan niet meer heeft toegelaten / dan de Satan zelfs hadde begeert; En dese (meent hy) hadde alleen begeert; dat de HEERE zijn hand zoude uytstrekken ende Jobs Vleesch ende Gebeente aan-tasten. vers. 5. Wy seggen'er dit op:

1. Antw. Dat D. Bekker dikwils in zijn Boek de sorg heeft / dat God de Heere zal worden verkleynt / als men den Duyvel laat behouden de magt die de Gereformeerde Kerk hem toeschrijft. Ende Hy gebruykt daar toe Expressien / die de E. Kerken-Raad van Amsterdam als haar onsmakelijk toont te gevoelen / in den 6 artikel / die hem / onder andere / den 23 Augusti 1691. is voorgehouden.

Hoe komt het dan / dat hy door dese tegenwerping aan den Satan meerder eere opdraagt / als oeyt iemand gedaan heeft? Want hy bepaalt hier den *Souvrainen God*, om den Satan niet meer te mogen geven / dan hy hem had voorgestelt / en versogt. En hy maakt God den HEERE een slaaf van den Duyvel / ende in der daat veel minder als de Koningen van dese wereld; de welke gemeenlijk de Voorstelders ende de Uytvinders van eene zake (die zy voor goed keuren / boven het versoek van de Uytvinders) vereeren met de Commissie; om de saak / die voor-gestelt ende by het Hof behaaglijk was / na de gegeven ordre / uyt te voeren.

2. Antw. Daar en kan ook niet beweesen worden / dat de Satan op God versogt heeft / dat God de Heere Job zelfs zoude slaan / zonder daar toe eenig Schepsel te gebruyken. Immers / en kan sulks niet beweesen worden uyt de woorden שלח נא ידך *Schelach naa Jaadechad*. Want al wat de HEERE door zijne Schepselen doet / het zelve doet hy ook zelve. Ziet Amos 3: 6. Thren. 3: 37. 2 Sam. 12: 11 / 12. Ende het is hier van goede opmerking / dat het zelfde woord שלח gebruykt word van Joseph, als hy zegt Gen. 45: 7 / 8. וישלחני אלוהים *Vajjischlaacheéni Elohijm.* Doch God heeft my gesonden; daar het nochtans zeeker is / dat de Heere alles gedaan heeft door de hand zijner broederen.

3. Antw. Wooven dit is het zeer sober getheologiseert / als hy zegt: Dat God de Heere wel aan zyne vrienden, maar noyt aan zyne vyanden meerder doet, dan zy verzoeken. Doch Paulus leert ons / dat God zijne vyanden *met zig versoent.* Rom. 5: 10. Hy word gevonden van de geene / die hem niet en sochten. Jes. 65: 1.

Voor Atheisten en openbare Godtloose heeft hy noch een Zon en Regen, Matth. 5: 45. al en biddense hem daar niet om. Hy en laat zich echter aan haar niet onbetuygt. Act. 14: 17/ 18. Zoo dat het Gods kinderen zomtijts schijnt te verdrieten / als sy moeten zien der Godtloosen vreede. Ps. 73: 3. Job 21: 7. Ps. 37: 1. Jer. 12: 1/2. Zoo veel geest wel God de Heere meer / dan hy versocht word.

4. Antw. En daar en is ook noch niet beweesen / dat men den Satan hier moet aan-merken als een Vyand Gods: Men kan hem ook aanzien als een Schepsel Gods / ende alzo in zich zelven Metaphysicè goed / om God te dienen / daar hy zijne rechtveerdige oordeelen wil toonen aan alle sijne schepselen.

§ 13. II. Tegenw. Vorder meent hy § 4. en 6. dat'er Cap. 1. wel Sabeërs, Chaldeërs, Vuur van den Hemel / ende een groote Wind; doch geen Satan werd benoemt / vers 14/ 15/ 16/ 17/ 19. ende / dat de gewapende Sabeërs, &c. geen Duyvelsche hulpe van nooden hadden; en dat ook de Duyvel geen macht hadde over Gods Schat-kamer / enz.

1. Antw. Maar wy zeggen daar op / dat de Satan benoemt was / vers 12. als magt krijgende over alles wat Job hadde; uytgenomen / voor die tijd over zijn persoon.

2. Antw. Indien men uyt het opstellen van de Sabeërs, Chaldeërs enz. den Satan wil uytsluyten / zoo volgt / dat men / uyt kraght van de selve redenering / ook God den Heere moet uytsluyten. Want die word in de verssen (boven vermelt) ook niet benoemt. Doch hy wordt'er daar na in benoemt van Job, vers 21. even gelijk de Satan daar in ook benoemt was van God selfs. vers 12. Ende alle de plaagen worden verhaalt / na dat de Satan Jobs goederen / enz. in zijn hand hadde / ende na dat hy daar op was uytgegaan van het aangezichte des Heeren.

3. Antw. De verdere swarigheden van D. Bekker voorgestelt (§ 6.) toonen / dat hy noch geen rechte bevatting en heeft van het gevoelen der Gereformeerde over de werkingen van den Satan omtrent lichamelijke of geestelijke voorwerpen. Hierom is het weesentlijke daar van bondig uytgedrukt in de artikelen 3/ 4/ 5. van den E. Kerken Raad gearresteert ende aan Dr. Bekker den 23 Augusti 1691. overhandigt; en ik zal Cap. V. daar van uytvoerig spreeken.

4. Antw. Ende nademaal al de werkingen van den Satan worden gestelt / als afhangelijk van den Schepper; soo en maakt men daar door den Satan geen meester van Gods Schat-kameren. Want de Opperste oorsaak werkt altijt uyt sijne schat-kameren (waar van men leest Job 38: 22. Ps. 33: 7. 135: 7. Jer. 10: 13. 50: 25. 51: 16.) na zijne Souvraine macht / ende alle zijne Schepselen (waar onder ook den Satan is) werken in haare ordre / afhangelijk van de eerste oorsaak / na haare vergunde magt / ende tot opseggens toe.

§ 14. III. Tegenw. Het en gelukt den D. Bekker niet beeter / als hy zijn bewijs neemt van het getuygenisse Jobs ende zijnes Wyfs. §. 5. Want

1. Antw. Daar moest beweesen worden / dat Job, ter tijd / als hy de woorden sprak / die Job 1: 21. en 2: 10. staan uytgedrukt / kennisse gehad heeft van de onderhandeling tusschen God ende den Satan.

2. Antw. En posito het ware zoo / dat Job van die onderhandeling kennisse

nisse gehad hadde; zoo en volgt niet/ dat hy meer den Satan als de Sabeërs ende de Chaldeërs &c. behoefde te noemen. Het staat vast/ dat hy de laatste kende/ Job 1: 15/ 16/ 17/ 18/ 19. En echter ziet hy alleen (als een recht Christen) op de opperste Oorsaak/ die na zijn Souvraine Macht/ en wyse rechtveerdigheyd dit alles bestelde. Een plicht/ die van veele werd versuymt/ ende die hier was een onwedersprekelyk bewys van sijne vroomheyd/ de welke hier ter toets quam.

3. Antw: En wat aangaat zijn Huysvrouwe/ de welke in dese zwakker was als hy. Job 2: 9. Dese hoort men ook niet het minste scheld-woord spreeken tegen de Sabeërs, of Chaldeën, &c. Waarom zoud zy het dan meer doen tegen den Satan? Zy had zoo lang omgegaan met een vroom man en met zijne Godvrugtige vrienden/ die zoo wys en beschaaft wisten te spreeken; doch die in hare toepassing van haare generaale waarheden/ op Job zoo grootelyks mis-tasten. Wat wonder was het dan/ dat ook Zy zag na hem/ die de roede bestelde? Mich. 6: 9. Alhoewel niet met het recht oogmerk/ ende als een sottinne in haare verdere besluyten. Job 2: 9/ 10. Ten zy dat ymant liever wilde seggen/ dat Jobs Vrouwe hier sprak na de wijse van de Idumeësche Vrouwen/ of van Persiaanen, die hare Goden lasterden of casseerden/ als sy niet na haren sin deden. Men kan zien *Plutarchus*, en *Strabo*. Item *Virgil*, Æneid 2. pag. mihi 130.

Quem non incusavit amens hominumque Deumque.

En Ecclog. V.

Atque Deos atque astra vocat crudelia Mater.

§ 15. IV. Tegenw. Hier na begint D. Bekker te wroeten aan de Bewysen/ die hem tegen zijn/ ende hy sal ons § 7/ 8. verklaaren/ wat de beteekenisse zy van de woorden Job 2: vers 6. ZIET HY HY IN UWE HAND.

Hy bekend dan dat dese maniere van seggen de kracht heeft/ van iets te hebben ofte te ontfangen in sijn Magt, ofte Geweld. Maar echter en geeft hy de saak daarom niet verlooren; om dat hy meent/ dat dese spreekwijse ook wel gebruykt is van den Bloed-wreeker/ de welke (zoo hy voorgeeft) geen recht en had om den Doodslager/ na die tijd/ met eygen handen te dooden: Maar wel om hem aan te klagen. Ende dat voorts de Aanklager geen verder reght en had als maar te klaagen/ doch dat de Sententie ende de Executie stond aan andere. Tot het eerste brengt hy geen text by als zijne Doctorale Authoriteyt. En tot het laatste heeft hy een bewijs in 't voorval van den Godslasteraar, Lev. 24: 14. ende een ander in het voorval van den Hout-leeser op den Sabbath. Num. 15: 35/ 37.

1. Antw. Ik sal (gelijk ik hier vooren meermaals gedaan hebbe) de Texten daar by voegen/ ende voor af zeggen/ dat D. Bekker het genoeg verlooren geeft/ als gy het zoo verre moet zoeken. Want men vind dese spreekwijse meer als hondert ende sestig maal in den Bybel/ ende zomtijts zien wy daar by gevoegt het Hebreeusche woort נתן *Nathan*; dat is geeven &c. tweemaal staat het by het Chaldeeusche woord יהב *Jehabh*, dat ook is/ geeven &c. ende hier staat het by het Hebreeusche woord הנה *hinnee*, dat door zich zelfs beteken ziet, ziet daar, enz. ende als het staat in een t'samen-voeging/ dan word/ door het zelve/ verbuld de plaats van het Verbum Substantivum היה *haajaa*.

(Ziet *Buxt. Thes. gr. libr. 2. cap. 19. pag.* 501.) en zoo is het ook hier; 't welk D. Bekker niet tegen spreekt.

Alleen staat het eens gebruykt van de Oversten der Stad / de welke / als zy den Doodslaager hadde schuldig bevonden / dan den selven Doodslaager moeste geven IN DE HAND DES BLOEDWREEKERS DAT HY STERVE. De text vindmen Deut. 19: 12. Maar wie kan hier uyt zien / dat de Bloedwreeker den Doodslager niet en mogt dooden? Ik vinde het recht anders van God belast. Num. 35: 12/ 19/ 21/ 24/ 27/ 30. Deutr. 19: 11/ 12. En Jos. 20: 5. vindmen belast aan de Oudtsten der Stad / datse den onschuldigen Doodslager niet en senden overgeven in de hand des Bloed-wreekers. In het Hebreeusche staat לֹא־יַסְגִּרוּ אֶת־הָרֹצֵחַ בְּיָדוֹ *loo jasgiiruu eth haarootzeeahh bejaadhóo.* Ende waarom niet? Dit is verklaart Num. 35. en Deutr. 19. Om dat de Bloedwreeker recht hadde / om den Doodslager te dooden / als hy hem vond / op een plaatse daar geen Vrystad en was / of als de Doodslag met opset was begaan. Dit word ook verklaart Jos. 20: 9. met dese woorden: Op dat hy niet en sterve DOOR DE HAND des Bloedwreekers.

2. Antw. En schoon-genomen het waare zoo / (gelijk het niet en is) dat de Bloed-wreeker maar mogt klaagen by de Oversten; zoo moest eerst getoont worden / dat het Voorval van den Bloed-wreeker hier meer te passe komt tusschen den HEERE ende den Satan, als de andere hondert ende inde sestig exempelen / daar dese spreekwijse voor-komt; en daar het volgens sijn eygene bekenteniße te kennen geeft zoo een magt / als nu in dispuit is.

Denkt D. Bekker dat het daarom is / om dat de Bloed-wreeker stond onder het oordeel van de Oudsten der Stad: Dan belieft hy ook te denken / dat de Satan niet meer en krijgt dan eene bepaalde Commissie. Job. 1: 12. en 2: 6.

3. Antw. De texten in het voorval van den Lasteraar Lev. 24: 14. ende van den Sabbath-schender, Num. 15: 35/ 36. en komen hier niet te pas / als maar om de eenvoudige te abuseren / even als of hy by Gods Woord bleev / ende onder tusschen / verzwijgt hy de text / daar hy zijn grond op bouwen wil / ende daar de spreek-wijse nu in dispuit inde Grond-text te vinden was.

Die spreek-wijse hier dan niet voor komende / zoo en behoeven wy daar niet meer toe te doen / als maar te seggen / dat die texten ook niet eens en bewijsen / dat de Aanklagers niet meer en deeden / als maar aan te klagen: Want Num. 15: 35/ 36. en staat daar van niet een woord / en Lev. 24: 14. word gesegt / dat de steenigers moesten weesen de geheele Vergadering / zonder uytsluyting van ymand uyt de zelve.

4. Antw. Ende of schoon dit alles soo waare / dan en was daar uyt noch niet beweesen / dat de Satan niet te gelijk kan dienen voor Aanklager ende executeerder.

§ 16. V. Tegenw. Hier na zoekt hy zich zelven te redden / uyt de woorden / vers 6. DOCH VERSCHOONT ZYN LEVEN. § 9. De welke hy verklaart: „[*alleenlijk*] of doch let op zyn gemoed; dat is / Siet hoe hy te „moede weesen zal, als ik zijn vleesch en gebeente aan-taste.

1. Antw. Maar wy antwoorden / dat schoon-genomen de woorden נַפְשׁוֹ שְׁמֹר, *Naphschoó schemóor*, elk op zich zelf gestelt zijnde / hadden de kracht

kracht om te beeeckenen / *let op op zyn gemoed.* Zo en kan dat nogtans hier soo niet genomen worden. Want de woorden: Ziet hy zy in uwe hand, worden door (het Conjunctio Adversativa) אַךְ *ach* hier verbonden aan de woorden אֶת־נַפְשׁוֹ שְׁמוֹר *eth Naphschoo Schemoor*, dat is / bewaart ofte verschoont, behoud, enz. zyn leeven. Zoo dat het woordeken אַךְ (dat is / doch, alleenlyk, nochtans, slechts,) geeft en bepaling van het geene te vooren was gezegt. (*Ziet Coccej. Lexicon, pag.* 31. *Leusd. Manuale*, en *E. V. H. Merg. cap.* 22. § 7.

2. Antw. Ook moet dit vers vergeleeken worden / met diergelijk voor-val in dese zelfde onderhandeling verhaalt / Cap. 1: 12. Alwaar de bepaling ook gescheid door het woordeken רַק *rak* (dat is / alleen, alleenlyk) aan hem en strekt uw hand niet. Nu wierd zijn macht wel vergroot / doch echter als vooren wederom bepaalt.

3. Antw. Maar ik zal meer zeggen: Als de HEERE het letten op Job woude te kennen geven / gebruykt hy in dese historie geen woord שמר, dat 453 maal inden Bybel voorkomt / ende veeler-hande betekenisse heeft. Maar hier word het letten op Job te kennen gegeven door een woord / het welke beteekent / ergens op acht slaan; ofte / zijn hert op yemand stellen. Men ziet het Job 1: 8. en 2: 3. הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ hebt gy uw herte geset op? enz. Zoo is dan Schemoor hier van een andere beteekenisse.

4. Antw. Ende onderentusschen nemen wy hier / tot ons voordeel aan / dat D. Bekker den Satan toeschrijft kennisse ende bequaamheyd om te redeneren / en wel byzonder over Jobs gemoed / om dat te konnen vergelijken met de slaagen / die Job zoude ontfangen. Maar ook als de Satan dat doen zoude / zoo en hadde hy niet behoeven uyt te gaan / van het Aangezichte des Heeren.

5. Antw. Zoo dat D. Bekker nu eens zien kan / of het geen tijd word / om de vlagge die hy § 10. laat waeyen weer in te halen.

§ 16. VI. Tegenw. Doch terwyle hy de vlagge § 10. op gaat steeken / waarschouwt hy zijn Tegenstander / dat hy van hem af zal blyven; of dat hy hem inde uyterste verleegentheyd zal brengen, door het Hebreeusche woord הסית *Heesiith*: het welke van de Duyvel gesegt word inde versoekinge Davids, ende een sekere heerschappy over ymants hert te kennen geeft / welke heerschappy hy immers niet moet hebben over het Gemoed van God den HEERE, ende / dat zoude de Satan over God hebben; (meynt Doctor Bekker) om dat God de HEERE vers 3 segt. וַתְּסִיתֵנִי *Vattesiitheeni*, dat is / gy hebt my opgehitst.

1. Antw. Maar onse Heere Doctor, verliest hier zoo veel te meer van zijn respect / zoo veel te meer / als hy dese swarigheyd vergroot. Jongelingen / die pas in de Theologie beginnen te studeren / weeten / dat aan den HEERE door eene ἀνθρωποπάθεια of conditie van menschelyke affecten, werden toegeschreeben eenige dingen by weege van Herts-tochten, en andere dingen by wege van Deugden; om ons te brengen tot kennisse van Gods Volmaaktheeden, die wy (al zoo stamelende) brengen tot onse gedachten. Doch datmen alle deselve Gode betamelijk θεοπρεπῶς moet opneemen / met afweering van alle onvolmaaktheden / enz.

2. Antw: Aldus word'er Deut. 9: 18. gesegt / dat men door de sonden hem tot TOORNE VERWEKT; of dat men hem TERGT. Neh. 4: 5. enz. Daar en is nu geen meerder kragt van heerschappy op God in het woord *ophitsen*, als in het woord tot *toorne verwekken* הכעים *Hichmiis*; R. כעם, ofte in het woord tergen, ניאץ *Nieetz*.

3. Antw. Ja / ter contrarie / het woord הסית R. סות. word gebruykt als een daad van God. 1. Sam. 26: 19. Item / in een goede saake van Achsa Calebs dochter. Jos. 15: 18. Jud. 1: 14. Ook van Hizkia 2 Chr. 32: 11/ 15. met 2 Reg. 18: 32. Ende van den vroomen Baruch, Jer. 43: 5: enz.

Ik wierd daarom in myn hert beschaamt / dat iemand / die in de Gereformeerde Kerke den Titul van Doctor Theologiæ voert / geen raad en weet om op te lossen een knoopje / daar geen knoopje en is / en dat hy daar over schreeuwt / even als een mensch / die in de grootste verlegentheyd is.

4. Antw. En / dat hy schijnt te vreesen voor eenig naadel aan de eere van den Heyligen Schepper / terwijl hy pas te vooren §. 3. den Souvrainen Koning had gemaakt tot een slaav van den Satan, om hem te bepalen binnen het perk van des Satans versoek aan hem gedaan.

§ 17. Wy stappen dan over zijne redenering § 11. die niet nieuws mede brengt / behalven het geene reets gesegt ende in den grond wederlegt is.

§ 18. Hier na valt hy met al syn kracht aan op de text selfs / ende hy meent / §. 12/ 13. dat Job 2: 7. HY die sloeg niet en was de Satan; Maar de HEERE selfs / en de kracht van syne redenering leyd hy daar in / dat.

VII. Tegenw. Indien de woorden: ENDE HY SLOEG, „ moeten ver-
„ staan woorden van den Satan, dat dan ook de woorden / vers 8. *Ende hy nam*
„ *sig een potscherf, ende sat*, enz. ook van den Satan moeten verstaan werden.
„ Want daar en word geen ander HY tusschen beyden als den Heere genoemt.
„ En daarom wil hy het goed maken met het invoegen van een woordeken HY,
„ het welke (in sijn sin) in het Hebreeusch / door een val in die tale / niet en
„ staat; maar in het Duytsche kon men het hier niet missen, op dat niemand den-
„ ke, dat Gods eigen werk aan den Satan toegeschreven word. Maar

1. Antw. De grond van alle dese stellingen is onkunde van de gronden der Hebreeusche taale. Want D. Bekker kan hier geen Hy vinden / die'er nochtans in het voor-teeken Jod klaar staat; gelijk boven § 5. ende 6. getoont is: Om dat ויך is 3. *s. fut. Hiph. Ziet E. V. H. Merg. cap.* 40. §. 62. *Apocop.* R. נכה.

2. Antw. Dat nu onse Oversetters het woordeken Hy vers 7. niet hebben uytgedrukt / is niet / om dat het'er niet stond; ofte / om dat sy het niet en sagen. Want sy sagen het wel vers 8. in de eygentste letter Jod. Ook wel Exod. 4: 26. Waar van D. Bekker zoo dommelijk spreekt. § 14. pag. 146. Ende zy zien het wel over al (zonder het zelve tusschen twee Haakjens te setten) daar de Jod maar voor-komt.

Maar datse het hier niet hebben uytgedrukt / en behoort immers D. Bekker niet qualijk te nemen: Want hy bekyft de Oversetters §. 13. datse in een vers het woordeken Hy twee maal hebben; daar se nochtans het tweemaal moesten hebben / om dat het tweemaal in het Hebreeusch staat; al hoewel D. Bekker

het

het niet een maal en ziet. Waarom ik het hem in de volgende 6 Antwoord zal toonen.

De reden / waarom dat D. Bekker de Oversetters bekijft / datse vers 8. het woordeken hy eens te veel hebben / luyd aldus: „ alsoo het qualyk staat in „ 't Duytsch, (wanneer het nadruks halve niet en geschied) 't woordeken Hy „ meer dan eens te seggen, daar verscheydene dingen aan eene selfde persoon of oor- „ saak toegeschreven worden: Resp. *Conceditur totum. Applicabo.*

Even zoo hebben onze Oversetters gedaan. 1. Door uytlating / doe het onnodig was vers 7. en 2. door het uytdrukken / als het een nadruk hadde. vs. 8. Want vers 7. wierden aan den zelfden Satan, (die uytdrukkelijk was genoemt met het Pronomen demonstrativum ה in *Has-saataan*) twee dingen toegeschreven / (1) dat hy uytging / ende (2) dat hy sloeg. In de *Vajjeetzee* was dan de Hy niet genoemt / om dat een HY, in de derde persoon / door *Hassaataan*, begrepen was / ende in *Vaj-jach* behoefden geen hy herhaalt / om redenen die D. Bekker in sijn voornoemde woorden geeft.

Dat nu / in het 8. vers, het woordeken hy noch eens wierd herhaalt; was / om dat het woordeken הוא in het Hebreeusch stond / en dat was daar nadruks-halve; Dat hy, die wijse / hy, die oprechte / hy die geleerde; hy die magtige &c. man sat neder in 't midden der asschen. Ende / grooter nadruk en komt'er onder de menschen niet veel voor. Maar buyten zoo een geval van nadruk / en als'er in het Hebreeusch geen expresse Uytdrukking is / zo en zijn de Oversetters niet gewoon / de woorden Hy, Sy, &c. te herhaalen. Men zie maar vs 2 en 4 om dat de selve dit vers in alles gelijk is. Daar worden van den Satan twee dingen gesegt / te weten / dat hy antwoorde en zeyde, tusschen die twee woorden komt / even als hier / Jehova. Waarom wil nu D. B. vs 7. anders oversetten als vs 2 en 4? Want de Duyvel kan zo wel slaan, als seggen.

3. Antw. Maar dewijle D. Bekker, zoo veel yvers heeft / om het woordeken Hy vers 7. in te krijgen / ende dewijle het van onse Oversetters / maar uyt cieraat van onse Taal is uytgelaaten; zoo zullen wy het'er byzetten ende dan zien / of het D. Bekker wat helpen zal / als ik segge: Doe ging de Satan uyt van het aangesichte des Heeren, ende hy sloeg Job, enz. Nu blyft evenwel de Satan de slaander / gelijk hy was de Uytganger. *Ziet boven.* § 9. En om hier door een ELLIPSIS de uytlating van Hy de Heere te begrijpen, komt niet veel te passe / om dat de sin buyten dat te klaar is. Ook en denkt D. Bekker om de Ellipsis niet / waarom wy ook zwygen.

4. Antw. Dat men nu uyt dese verklaring van het 7. vers niet genoodsaakt en word / om ook het 8. vers van den Satan te verstaan: als of die voorzig hadde een pot-scherf genoomen / etc. dat is ook ligt te wederleggen. Want de sin van het sevende vers word geslooten door de twee puncten Soph-pasuk. Welke twee puncten door een Goddelijke authoriteyt in den gantschen Bybel den sin ende het vers sluyten. Zoo verre / dat men te zien hebbe / of het geene in de andere versen volgt, ook tot den selven Doender, daar van gesprooken was / behoort. In het tegendeel wierd de reden vers 7. in eenen adem vervolgt / ende alleen maar door een Athnach onderscheyden. De grootste kraght nu / die een Athnach heeft / is datse de reden half doet afbreken en zomtijts geeft se maar een kleyne insnyding te kennen. Men ziet van haar gehandelt in de חמ

van

van E. V. H. over Ps. 1: 3. not. 73. ofte inde Deure, pag. 526. lin. 9. Alwaar dit woord bevestigt met de vermaarste Autheuren. pag. 28. en 349.

Niet dat ik hier uyt bewijsen wil / dat'er noyt in een vers een ander persoon 't zy Doender of Lyder (agens aut patiens) achter een kleyne Reden-scheyder werd ingevoert.

Ook niet / dat men na de Soph-pasuk, de reden niet en mag vervolgen van den selfden persoon daar van / voor de Soph-pasuk, gesprooken was. In het minste niet. Want daar toe zijn de exempelen in Gods Woord te overvloedig. Wy willen dan alleen maar zeggen: dat de Af-snyding door een Athnach vs. 7. zoo veel niet geeft / als de Af-snyding / waar door het achtste vers verschilt van het sevende, en dat daarom D. B. die redenen niet mag stellen in eenen graad.

5. Antw. Behalven dit alles / zoo werd vers 8. klaarlijk een ander HY ingevoert. Want beneffens de Jod, (die hier een HY betekent in וַיִּקַּח. (Het welk na נגשׁ verandert word.) Zoo heeftmen'er ook een Dativus van הוּא, t. w. לוֹ. alhier over-geset / zich. (Ziet E. V. H. Merg. cap. 11. §. 7.)

Het was nu Openbaar / dat de Satan geen pot-scherf voor zich zelven van nooden en hadde / om zig daar mede te schrabben, gelijk het Hebreeusche woord לְהִתְגָּרֵד in dese Conjugatie te kennen geeft. (Ziet E. V. H. Merg. c. 12. §. 40. p. 18.)

6. Antw. Voorts bedroeft ik my / dat Doctor Bekker §. 13. tegen de waarheyd derft seggen / dat onse Oversetters wel tweemaal / vers 8. het woord HY gezet hebben / daar het niet eens in de Grond-text (na zijn blind gezicht) staat. Want in Vaj-jikkach staat een Jod en dat is eens Hy. Ende daar na komt noch eens הוּא Hy, distinct / uytgedrukt by Jooschéebh. Het welk וְהוּא יֹשֵׁב na de eygenschap van de Hebreeusche Text / van woord tot woord beteekend; ende hy was sittende. Dat is / Ende hy sat. Want het Verbum Substantivum היה was door een ELLIPSIS (in de Oostersche Taalen zeer gemeen) uytgelaaten; ende in des selfs plaatse komt het uytgedrukte Pronomen הוּא huu, (Ziet E. V. H. פתח Deure pag. 542. lin. 2. en Janua pag. 6[illegible]. over Ps. 2: 7. n. 27.) Zo dat הוּא hier dan heeft de beteekenisse van HY (die groote Job) sat, als eenen armen aardworm / in het midden der asschen.

De Heere wil het dan D. Bekker vergeeven / als hy hier in / onse Oversetters ende de Gereformeerde Kerke aldus tegen de waarheyd lastert / met meer andere woorden / die nu van zelfs vervallen.

§ 19. Aan den zelfden steen stoot hy zich § 14. Als hy Exod. 4:26. het woordeken hy niet zien en kan / en daar op veel bravade maakt. Ik zal dan kortelijk het Hebreeusche woordeken וַיִּרֶף Vajjireph eens ontbinden / ende U E. klaar doen zien / hoe grovelijk hier van D. B. gemist word. Het woord in de Grond-text is רָפָה Raaphaa, dat is / aflaaten, nalaten, enz. Dit heeft in de 3 mannelijke persoon futuri Kal יִרְפֶּה als jiglé. Alwaar een Jod word voorgestelt / om een HY te hebben (Ziet E. V. H. Merg. cap. 12. §. 29. en cap. 19. p. 17.) Doch dit Jirpé word door een Apocope verkort יִרֶף Jireph. (Ziet E. V. H. ibid. cap. 40. §. 25.) Ende op dat / inde plaatse van Hy zal aflaten, hier zoude komen

hy

hy liet af. soo was daar toe dienstig de Conjunctio *Vaj.* Ziet *E. V. H. Merg. cap.* 12. §. 41. *pag.* 18.)

Men kan dan zien / of hier te pas komt zoo een taal / als de Doctor voert. §. 13/ 14/ 15.

Dat nu hy/die afliet de HEERE was / is seer licht te vinden. Wat *hy liet af*; die hem te vooren sogt te dooden.

§ 20. Het geene verder (tot dese saake dienende) van hem gesegt word / is van kleyne kracht. Want §. 15. neemt hy de sake in questie tot zijn bewijs. § 16. Geeft hy en bequaam voedsel / het welke na zijn dood en tegen D. Bekkers intentie / van een Atheist ontwijffelijk zal werden misbruykt.

En daar en zal niemand onder de Gereformeerde zijn / die segt / dat de Heere met den Satan in gesprek is / om van hem wat te weeten / het geene hy niet en wist. Hy heeft andere redenen / waarom hy Abraham, Israel, Hizkia ende andere beproeft heeft. Gen 22: 2. Deut. 8: 2. NB. 2 Chron. 32: 31. En op diergelijke wijse moet men het ook opnemen in de onderhandelingen Gods met den Satan. Syne tale in het voorval van Eva ende van David, en past noch hem noch geen geheyligt Christen / ende heeft haar grond uyt sijn onverstand / het welke §. 16. ondekt en weder legt is.

De ongemanierde spreek-wijse van Band-rekel past beter by het uytschot van volk / als in een Doctoraal schrift. Men moet den Satan in dit voorval aanzien als een Schepsel Gods / het welk *in genere entis*, en Metaphysicè goed is / voor zoo veel hy Gods maaksel is / en van den Schepper af hangt om de Glorie van sijnen Maker / in de upwerkingen van Gods heylige Wille / na zijne natuure / uyt te werken ; tot straffe over de Godloose / tot beproevinge van de Godzalige / ende tot groot-making van Gods Naame. Van welke eynden geen Satan, noch geen ander Schepsel / God den Heere / soo weynig door ophitsen / als door tergen ofte vertoornen / zal aftrekken.

§ 21. Sijn swetsen van den leugen-Geest 1 Reg. 22: 19--22. 2 Chron. 18: 18--21. vereyscht tot wederlegging een byzonder Capittel. Ende / indien D. Bekker is een rechte Gereformeerde, gelijk hy (buyten de stellinge in syn Betooverde Weereld uytgedrukt) op het Synodus tot Edam mondelijk / en voor de E. Kerken-Raad van Amsterdam den 30 Aug. 1691. schriftelijk betuygt heeft; dan redde hy zich zelven uyt de swaarigheden / die hy in die plaatsen ziet / ende hy verklaare ons eens het Gereformeerde gevoelen over de Texten / Exod. 7: 3. 2 Sam. 12: 11/ 12. 2 Sam. 16: 10/ 11. Rom. 1: 24/ 25. 2 Thess. 2: 11: enz. Ende zoo hy'er geen raad toe en weet; zoo zal het hem meerder eer zijn / dat hy dit eens gaat leeren uyt onse Gereformeerde Schrijvers; als dat hy zijn Moeder de Gereformeerde Kerke zoo onbedagtsaam gaat schenden.

Ik breeke dan tegenwoordig mijne reden af. Het geseyde is genoeg / om UE. ende al de wereld te doen zien / dat D. Bekker geen kennisse heeft van de *Gronden* der *Hebreeusche Taale*, dat hy aanstoot tegen de fondamenten van de Gereformeerde Religie / ende / soo onvertzaagd derft seggen en schrijven / al wat maar in sijn hooft komt ; zonder eerst te zien / of het waar ofte onwaar is. Immers dit hebbe ik bevonden / in de twee a drie Capittelen / die ik by den Hebreeusche Bybel hebbe vergeleeken.

Hoe ik het sal vinden in sijne andere Capittelen / en kan ik noch niet seggen.

gen. Om dat ik het Boek over 6 weeken wel eens hebbe doorgeleesen / om zijn gevoelen te weeten; maar ik en hebbe doe den Bybel daar niet by vergeleeken / om te zien of het daar stond / gelijk D. B. zegt dat het daar staat / met sulke punten en in sulken ordre. Maar doe ik hem te veel toe-vertrouwde / doe ben ik in veele dingen bedrooggen.

Ten minsten is hy schuldig aan onbedachtsaamheyd, als hy zegt Cap. 13. §. 2. dat Abraham tegen een van de 3 mannen zegt *Adoni*. Want daar staat *Adonaaj*; en aan de kant קדש *Koodhesch*. Hy mocht niet zeggen / dat'er een woord stont / 't geen men eerenthalve aan menschen geeft. Hy en mogt niet seggen / dat'er Job 2: 7/8. geen Hy en staat. Hy en mocht het volk niet wijs maken / dat'er zoo veel in het woord הכית verborgen is. Men en mag zijn Moeder en Broeders / door sulke onwaarheden / niet gaan lasteren. enz.

Ende Ik hebbe dat daarom te meer willen bekent maken; op dat de geene / die hem ἐξ ποδας willen weder-leggen / daar op gelieven bedacht te zijn.

Voor my / ik zal / zoo veel de veelheyd mijner bezigheden zal konnen lijden / mijn tijd en leven / vroolijk besteeden inden dienst van de Kerke / mijn Moeder die my gebaart heeft. Ende hoope U E. binnen acht dagen te stuuren mijn Vervolg van het geene in den beginne beloofst hebbe. Zeg ondertusschen mijne Broeders / dat ik (na mijne hert-grondige sugtingen voor haaren opbouw) altijt verhoope te toonen / hoe zeer ik ben /

Myn Heer!

U E. Ende haar E E. gantsch broederlijke

הגבר Φιλαλήτης.

Geteeckent, in myn Rustplaats, desen 10. Septemb. 1691.

P. S. Hy wint genoeg, die het Gemoed van zijn tegenparty wind. Ik merk dat D. B*ekker niet en zal zijn te veranderen, als door een beter Licht in zijn Verstand: En dat hem dat licht zal moeten werden toegebracht door* Gods Geest, *en door middel van die taal, inde welke de H. Geest tot ons heeft gesprooken.*

Ik derv my ook verseekeren, dat hy desen mynen Brief niet en zal leesen, of hy zal zich zelven verfoeyen, dat hy zich zoo zeer vergreepen heeft tegen de vaste gronden van de Hebreeusche Taal, die hy noch niemand en zal willen loochenen.

Ende als ik, uyt liefde tot myn Moeder de Kerke, somtijts wat hard hebbe geroepen over zyne onkunde inde Godgeleertheyd ende inde gronden van de Hebreeusche Text; dan en is sulx niet geschied; om hem swart te maken. Maar om Menschen, die voor hem yveren, en reets al aan het vallen zyn, te doen hooren, dat het fondament van zyn gebouw geen ondersoek verdraagen magh.

Konde ik hem ende sijne familie behouden, alles was voor hem ten besten. Noyt ben ik van zyn E. beledigt. Zomtijts is hy my vriendelyk ontmoet. Maar regte broederen minnen malkanderen maar usque ad aras, (*dat is*, tot den autaar toe.) *De Religie maakt ende breekt alle banden.* Zacharias *paart de Waarheyd met de Vreede.* Zach. 8: 19. *Christus onderscheyd zijne Vreede van de Vreede der Weereld.* Joh. 14: 27. *Men moet dan eerst hebben zout in zich selven, en daar na Vreede onder malkanderen.* Marc. 9: 50. *De* Waarheyd *moet gemind worden boven* Plato. *En dit past boven andere hem, die zich verbergt onder de Titul van*

הגבר Φιλαλήθης.